

ŞEYHÜLİSLÂM
AZİZZÂDE MEHMED BAHÂYÎ
DİVÂNİ

(İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)

Doç. Dr. Erdoğan ULUDAĞ

Ankara 2024

ŒEHÜLİSLÂM
AZİZZÂDE MEHMED BAHÂYÎ DİVÂNİ
(İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)

Yazar

Doç. Dr. Erdoğan ULUDAĞ

ISBN: 978-625-6444-32-4

1. Baskı

Aralık, 2024 / Ankara

Yayın Satış, Yayınevi, Sertifika No
46683

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 507

Web: grafiker yayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Œti.

Oğuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafikerposta@gmail.com

Web : grafiker.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	3
SİMGELER ve KISALTMALAR.....	5
ÖN SÖZ.....	7
GİRİŞ.....	9

I. BÖLÜM

ŞEYHÜLİSLÂM AZİZZÂDE MEHMED BAHÂYÎ EFENDİ

1. Hayatı.....	15
2. Sanatı.....	44
3. Dili ve Üslûbu.....	62
4. Etkilendiği Şairler.....	64
5. Etkilediği Şairler.....	68

II. BÖLÜM

NÜSHA TAVSİFLERİ.....	75
KARŞILAŞTIRMALI DİVÂN METNİ.....	85
KASİDELER.....	85
MESNEVÎLER.....	114
GAZELLER.....	154
DİĞER ŞİİRLER.....	199
Kıt'alar.....	199
Tarih.....	202

Rubâîler	204
Beyit	210
SONUÇ	211
KAYNAKLAR	215

SİMGELER VE KISALTMALAR

- a.g.e. : Adı geçen eser
Ank. : Ankara
C. : Cilt
Ef. : Efendi
haz. : Hazırlayan
H. : Hicri
H : Topkapı Sarayı Müzesi, Hazine Ktp. 937
H1 : Topkapı Sarayı Müzesi, Hazine Ktp. 922
H2 : Topkapı Sarayı Müzesi, Hazine Ktp. 962
İst. : İstanbul
ken. : Kenarda
Ktp. : Kütüphane
M. : Miladi
Ölç. : Ölçü
R : Topkapı Sarayı Müzesi, Revan Ktp. 766
s. : Sayfa
Sül. : Süleymaniye
Ty : Türkçe yazmalar
Tar. : Tarih
Ü : İstanbul Üniversitesi Ktp.Ty 1597
Ü1 : İstanbul Üniversitesi Ktp.Ty 2838
Ü2 : İstanbul Üniversitesi Ktp.Ty 559
Ünv. : Üniversite
vr. : varak
yk. : Yaprak

ÖN SÖZ

Şeyhülislam Bahâyî Efendi hakkında ilk derli toplu çalışma 1933 yılında Sadettin Nüzhet Ergun tarafından yapılmıştır¹. Türk edebiyatının değerli bilginlerinden olan Sadettin Nüzhet bu eserini zamanının usûl ve metodlarına göre yazmış ve inceleme bölümünde günümüz okuyucusu için hayli ağır sayılabilecek bir dil kullanmıştır. Yine aynı bölüm içinde verdiği dipnotlar hem az sayıda hem de eksiktir. Sadettin Nüzhet eserinde kullandığı kaynakların sadece isimlerini vermekle yetinmiş, kaynağın basıldığı yeri, tarihi ve hangi sahifelerden alıntı yaptığını pek nadir olarak belirtmiştir. İnceleme bölümü için verdiği bibliyografyada da kullanılan kaynakların isim ve yazarları dışında bilgi yoktur. Yaptığımız araştırma sonucu daha başka yazma nüshalarda Bahâyî'ye ait farklı şiirlerin ortaya çıkması ve inceleme kısmını daha geniş olarak ele alma isteği, bizi Şeyhülislam Bahâyî üzerinde yeniden çalışmaya iten başlıca nedenler oldu. Bahâyî Divânı üzerinde yapmış olduğumuz bu çalışmanın gerek inceleme gerekse metin bölümlerinde şüphesiz hatalarımız olmuştur. Dileğimiz bunların iyi niyet ve hoşgörüle karşılanmasıdır.

Bu çalışmaya beni teşvik eden, engin bilgi ve tecrübesiyle bana yol gösteren, özveride bulunarak, Divân'ın her sayfa ve satırını zevkle etüt etme şansına nail olduğum, 1992 yılında aramızdan ayrılarak ebedî âleme irtihal eden çok değerli

¹ S. Nüzhet Ergun, Şeyhülislâm Bahâyî Hayatı ve Eserleri, İstanbul, 1933, XL+95 s.

hocam Prof. Dr. Halûk İpekten'i saygı ve rahmetle anıyorum. Ayrıca çalışmalarım sırasında bilgilerine başvurup, her zaman ilgi ve yardımlarını gördüğüm kıymetli hocalarım, Sayın Prof. Dr. Turgut Karabey ve Prof. Dr. Metin Akkuř'a da minnet ve şükranlarımı sunarım.

Erzincan 2024
Erdoğan ULUDAĞ

KAYNAKLAR

- Akbayar, Nuri (haz.) (1996). *Mehmed Süreyya Sicill-i Osmânî*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- Altınsu, Abdulkadir (1972). *Osmanlı Şeyhülislâmları*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Asım, Seyrekzâde Mehmet; *Zeyl-i Zübdetü'l-eş'âr*, İstanbul, Üniv. Ktp. TY. 2401, 36 yk.
- Ayan, Hüseyin, (1981) *Cevri, Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divânının Tenkidli Metni*, Erzurum.
- Aynî (1258) *Divân-ı Aynî*, İstanbul.
- Banarlı, Nihad Sami (1987) *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, C. I-II.
- Bayraktutan, Lütfi (1985). *Şeyhülislâm Yahya, Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Divânının Karşılaştırılmış Metni* (Doktora Tezi) Erzurum, Atatürk Üniversitesi.
- Beliğ, Bursalı İsmail; *Nuhbetü'l-âsâr li-Zeyl-i Zübdetü'l-eş'âr*, İstanbul Üniv. Ktp. TY. 1182, 119 yk.
- Bursalı Mehmed Tahir (1972) *Osmanlı Müellifleri*, (Yayına haz.: A. Fikri Yavuz-İsmail Özkan) İstanbul, C. II.
- Çerçi, Faris (haz.) (2015). *Gelibolulu Mustafa Âlî, Nushatü's- Selâtîn, Siyaset Sanatı* Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul.
- Danişmend, İsmail Hamî (1971) *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi (Osmanlı Devlet Erkânı)*, İstanbul, C. V.
- Elçin, Şükrü (haz.) (1976). *Ali Ufkî Mecmûa-i Sâz u Söz*. (Tıpkıbasım). İstanbul: KB Yay.

- Ergun, Saadeddin Nüzhet (1933). *Şeyhülislâm Bahâyî Hayatı ve Eserleri*. İstanbul: Kanaat Kitabevi.
- Ergun, Saadeddin Nüzhet (1935-45). *Türk Şâirleri*. C.2. İstanbul: Zaman Kütüphanesi Yay.
- Gibb, E. J. Wilkinson. (1999) *Osmanlı Şiir Tarihi*. C. 3-5. (Çev.: Ali Çavuşoğlu) Ankara: Akçağ Yay.
- Gökyay, Orhan Şaik (1972). *Kâtib Çelebi Mizânü'l-Hakk*. İstanbul: MEB Yay.
- Evlia Çelebi (1314). *Seyahâtnâme*, Dersaadet, C.I.
- Faik Reşad (1313). *Terâcim-i Ahvâl*, İstanbul.
- Genç, İlhan (1986). *Esrar Dede. Tezkire-i Şu'ara-yı Mevlevîyye, İnceleme-Metin* (Doktora Tezi, II Cilt) Erzurum, Atatürk Ünivesitesi.
- Gibb, E.J.W (1904). *A History of Ottoman Poetry*, London, Vol. III.
- Gölpınarlı, Abdülbakî (1954). *XVII. Yüzyıl Divân Şiiri*, İstanbul.
- İlmiye Salnâmesi* (1334). İstanbul.
- İpekten, Halûk (1985). *Eski Türk Edebiyatı, Nazım Şekilleri*, Ankara.
- İpekten, Halûk (1970). *Nâ'îl-i Kadim Divân (Edisyon Kritik)*, İstanbul.
- İpekten, Halûk, Mustafa İsen, Recep Toparlı vd. (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: KTB Yay.
- İpşirli, Mehmet ve M. Uzun (1991). "Bahâyî". *İslâm Ansiklopedisi*. C. IV İstanbul: TDV. Yay.
- İpşirli, Mehmet. (1999). "Osmanlı Uleması", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C. VIII, Ankara:Yeni Türkiye Yayınları.
- İsen, Mustafa (2010). *Tezkireden Biyografiye*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu* (1943). İstanbul, C. II.
- Karatay, Fehmi Edhem (1961). *Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. Türkçe Yazmalar Kataloğu*, İstanbul, C. I-II.

- Kâtip Çelebi (1146) *Takvimü't-tevârih*, İstanbul.
- Kâtip Çelebi (1287) *Fezleke*, İstanbul.
- Kâtip Çelebi (1972) *Mizânü'l-hakk* (Hz.: Orhan Şaik Gökyay), İstanbul.
- Kocatürk, Vasfi Mahir. (1970) *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Edebiyat Yay.
- Koçu, Reşat Ekrem (1960). *İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul, C. VI, s. 1835-1839.
- Köprülü, Mehmed Fuad (1931). *Eski Şairlerimiz Dîvân Edebiyatı Antolojisi*. İstanbul: Muallim A.Halit Kitaphanesi Yay.
- Kurnaz, Cemal ve Mustafa Tatçı (haz.) (2009). *Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri*. Ankara: Bizim Büro Yay.
- Küçük, Sabahattin (1982). Bakî Divânı-Edisyon Kritik-(Doktora Tezi), Elazığ Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mazioğlu, Hasibe (1983) *Türk Ansiklopedisi "Türk Edebiyatı-Eski" maddesi* Ankara, C. 32.
- Mehmed Süreyya (1311). *Sicill-i Osmanî*, İstanbul, C.II.
- Mehmed Tevfik (1290). *Kafile-i Şu'âra*, İstanbul.
- Muallim Naci (1308). *Esâmî*, İstanbul.
- Mucîb, Mustafa. *Tezkire-i Şu'âra*. İstanbul Üniversitesi Ktp. TY. Nr. 3913. vr. 3a-3b.
- Müstakim-zâde Süleymân Sadettin (1978). *Devhatü'l-Meşâyih (Tıpkıbasım)*. İstanbul.
- Müstakim-zâde Süleymân Sadettin. *Mecelletü'n-Nisâb*. Süleymaniye Ktp. Halet Efendi Bölümü. Nr. 628. vr. 150b.
- Müstakimzâde Süleyman Sadettin, (1928) *Tuhfe-i Hattâtîn*, İstanbul.
- Nabî, Yusuf (1292). *Divân-ı Nâbî*, İstanbul.
- Naîmâ, Mustafa Efendi (1280). *Tarih-i Naîmâ*, İstanbul.

Naîmâ, Mustafa Efendi (1968). *Naîmâ Tarihi* (Zuhûrî Danışman çevirisi) İstanbul.

Nazîm, Yahya (1257). *Divân-ı Belâgat-‘Ürvân-ı Nazîm*, İstanbul.

Öztuna, Yılmaz (1990). *Büyük Türk Musikîsi Ansiklopedisi*, Ankara, C. I.

Rızâ, Mehmed. *Tezkiretü’ş-Şu’âra*. Süleymaniye Ktp. Aşır Efendi Bölümü. Nr. 243. vr. 10a.

Safâyî, Mustafa. *Tezkiretü’ş-Şu’âra*. Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Böl. Nr. 2549. vr. 32b.

Şemseddin Sâmi (1306). *Kâmûsü’l-A’lâm*. İstanbul: Kaşgar Neşriyat.

Şeyhî Mehmet Efendi (haz. Abdülkadir Özcan), (1989). *Şakâik-i Numaniye ve Zeyilleri Vekâyü’l-Fudalâ*, (Tıpkı basım). İstanbul: Çağrı Yay.

Tolasa, Harun (1979). *Şeyhülislâm Bahâyî Efendi Dîvânı’ndan Seçmeler*. İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.

218

Toprak, Muhbet (2006). *Şeyhülislâm Bahâyî Dîvânı Şerhi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Türk Ansiklopedisi (1952). “Bahâyî Maddesi”, Ankara, C. V.

Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu (1981). Ankara, C. I.

Uludağ, Erdoğan (2022). “Şeyhülislâm Bahâyî Divânı’nda Şahsiyetler”. *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi [Journal Of Old Turkish Literature Researches]* 5: 1200-1259.

Uludağ, Erdoğan (1992). *Şeyhülislâm Bahâyî Dîvânı (İnceleme Karşılaştırmalı Metin)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Uludağ, Erdoğan (2013). “Bahâyî, Şeyhülislam Bahâyî, Azîz-zâde, Mehmed Efendi”.

Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. Ahmed Yesevi Üniversitesi <http://teis.yesevi.edu.tr/maddedetay/bahayi-mehmed-efendi>.

- Uludağ, Erdoğan (1998). “Dîvân Edebiyatı Türlerinden Sâkînâmeler ve Şeyhülislâm Bahâyî'nin Sâkînâmesi”. *Atatürk Üniv. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 9.
- Uludağ, Erdoğan (1996). “Şeyhülislâm Bahâyî ve Dîvânı Üzerine Birkaç Söz”. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*. (2): 131-136.
- Uşşâkî-zâde İbrahim Hasip. *Zeyl-i Zeylî-ş-Şakâyık*. Süleymaniye Ktp. Halet Efendi Bölümü. Nr. 242. vr. 103b.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1954). *Osmanlı Tarihi*, Ankara, C. III. 2. Kısım.
- Yılmaz, Kâşif (1983). *Güftî, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği, Tezkireciliği ile Divânı, Zafernâme ve Teşrifatü'ş Şu'ara'sının Tenkidli Metni*. (DoktoraTezi) Erzurum, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ziya Paşa (1291). *Harabat*, İstanbul, C. I.